

41. savjetovanje Hrvatskog arhivističkog društva *Arhivska služba na pragu pristupa Europskoj Uniji*

Karlovac, 11.–13. listopada 2006.

U Karlovcu je od 11. do 13. listopada 2006. godine održano 41. savjetovanje Hrvatskog arhivističkog društva na temu *Arhivska služba na pragu pristupa Europskoj Uniji*. Domaćin te suorganizator savjetovanja bio je Državni arhiv u Karlovcu.

Savjetovanje je otvoreno pozdravnim govorima domaćina, a skupu su se obratili i predstavnici grada Karlovca, Karlovačke županije te inozemni gosti. Po završetku službenog dijela (nakon otvaranja) započela je zajednička plenarna sjednica s izlaganjima Stjepana Ćosića, ravnatelja Hrvatskog državnog arhiva (dalje: HDA) te gosta iz Slovenije Jože Škofljanca.

Ravnatelj HDA, zajedno s Vlatkom Lemić (HDA), priredio je izlaganje na temu *Problemi arhivske službe u Hrvatskoj*. Razvoj arhivske službe u Hrvatskoj od 1950-ih godina, društveno-političke promjene 1990-ih te brzi tehnološki napredak utjecali su na stanje arhivske službe danas kada je ona, uz stalne (prostor, kadar, financiranje), suočena i s nekim novim problemima te je dužna, u okviru priprema za pristup Europskoj Uniji, utvrditi nove smjernice svom budućem razvoju. Nužne su izmjene i dopune Zakona o arhivskom gradivu i arhivima iz 1997. godine kojima bi se regulirale ovlasti te područja djelovanja državnih arhiva i HDA. Zakonom bi se trebalo riješiti pitanje osnivanja arhiva izvan sustava državnih arhiva čime bi se rasteretili državni arhivi koji sada djeluju kao arhivi jedinica lokalne i područne samouprave, a dodatno su opterećeni poslom zbog nepostojanja specijalnih arhiva te pitanja organiziranja arhivske uprave koja bi skrblila za čitavu arhivsku službu kao za jedan sustav. Iako su Zakonom određena prava i obveze stvaratelja i imatelja arhivskoga gradiva, često nije moguć detaljniji uvid u stanje toga gradiva, ne vode se precizne evidencije, a preuzimanje istog poseban je problem zbog nedostatka prostora u arhivima. Rješenje tog problema vidi se u uspostavljanju inspekcijskog nadzora nad stvarateljima i imateljima arhivskoga gradiva i to najbolje na razini čitave službe pri čemu bi se arhivi, odnosno njihove vanjske službe mogle usredotočiti samo na savjetodavne obaveze prema stvarateljima i imateljima gradiva. Nedostatak prostora stalno je prisutan problem s kojim se bori arhivska služba u Hrvatskoj. Mnogi arhivi djeluju u adaptiranim zgradama, u kojima je teško ostvariti primjerene uvjete smještaja, a djeluju i na više lokacija što otežava njihov rad. Financiranje arhivske djelatnosti realiziralo se preko Ministarstva kulture kroz različite skupine programa, a problemi na koje se na tom području nailazi proizlaze iz nedovoljno osmišljene politike razvoja arhivske službe. Od 2007. godine arhivi će u državnom proračunu konkurirati samostalno. Kod pitanja financiranja ne smiju se zaboraviti vlastiti prihodi, a dodatne izvore moguće je realizirati kroz različite programe na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Kao najznačajniji napredak u arhivskoj struci ističe se povećanje broja djelatnika u arhivima i to različitih profesija sukladno suvremenim potrebama. Korak naprijed učinjen je i u obrazovanju arhivskih stručnjaka – od obrazovanja kroz studij do stručnih usavršavanja u organizaciji HDA - te edukaciji djelatnika u pismohranama. Na kraju izlaganja iznesene su nade da će hrvatski arhivi, slijedeći suvremene standarde, ići naprijed u pravnom, tehnološkom i organizacijskom smislu.

Jože Škofljanec govorio je o procesima u arhivima Slovenije u trenutku njezina pristupa Europskoj Uniji. U Sloveniji su se tada odvijale tri djelatnosti: usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s europskim, priprema *Poročila o arhivih v razširjeni EU* te aktivno sudjelovanje u DLM Forumu, a direktor matičnog Arhiva Republike Slovenije je od 2001. godine sudjelovao na sastancima EBNA-e. Kako obvezujuće uredbe Europske Unije ne zadiru neposredno u uređenje arhivske službe zemalja članica već se odnose na područje čuvanja osobnih podataka i osiguranje dostupnosti podataka javnog značaja, nije bilo potrebno mijenjati nacionalno arhivsko zakonodavstvo. U okviru pripreme *Poročila o arhivih v razširjeni EU* Slovenija je sudjelovala u stručnoj radnoj skupini te u njenom uredničkom odboru. Intenzivnija suradnja s državama članicama odvijala se preko DLM Forumu, udruženja arhiva, istraživačkih i obrazovnih ustanova, kroz suradnju s ponuđačima informatičke opreme te savjetovanja koja pažnju posvećuju dugoročnom čuvanju elektroničkih zapisa.

Nakon zajedničke plenarne sjednice sudionici savjetovanja mogli su se opredijeliti za jednu od tri paralelne sjednice – Obrada i opis arhivskoga gradiva, Zaštita i nadzor arhivskoga gradiva izvan arhiva te Arhivsko zakonodavstvo.

Na temu obrade i opisa arhivskoga gradiva govorili su Vida Pavliček (Državni arhiv u Varaždinu), Dražen Kušen (Državni arhiv u Osijeku), Tajana Ujčić (Državni arhiv u Pazinu) te Antun Bosio (Državni arhiv u Karlovcu).

Vida Pavliček se u svom izlaganju osvrnula na publikaciju *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*. U radu je naznačeno kako se novi Pregled strukturom i načinom prikaza podataka nadovezuje na onaj iz 1984. godine, ali je broj prikazanih jedinica znatno veći, opis pojedinih jedinica je proširen te su ažurirani podaci već prikazanih fondova. S radom na prikupljanju i obradi potrebnih podataka za Pregled započelo se 1998. godine u okviru projekta izrade Registra arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, a isti podaci ujedno će biti podloga jedinstvenog informacijskog sustava Republike Hrvatske. Prikazan je način na koji su se prikupljali i obrađivali podaci potrebni za publikaciju te je napomenuto kako taj posao ne bi bio ostvariv bez suradnje brojnih arhivskih djelatnika. Navodeći arhivske ustanove i njihove sabirne centre te nearhivske ustanove koje čuvaju arhivsko gradivo, spominjući izdanja arhiva te bibliografiju, autorica donosi strukturu samog Pregleda. Pažnja se obraća i na razredbeni sustav cjelokupnog arhivskoga gradiva koji gradivo strukturira prema vrstama djelatnosti stvaratelja, a koji je, u usporedbi s onim iz 1984. godine, detaljnije razrađen. Rad se bavi i problemom oblikovanja fondova i zbirki pri čemu se, kako je navedeno, slijede načela Preporuke o uvjetima i načinu oblikovanja arhivskog fonda i zbirke iz 1985. godine, a podaci navedeni u Pregledu slijede pravila Opće međunarodne norme za opis arhivskoga gradiva ISAD(G) te Međunarodne norme arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji ISAAR(CPF). Donesen je i količinski odnos prikaza fondova i zbirki po pojedinim cjelinama u starom i novom Pregledu te se spominje sustav matičnih brojeva koji su u novom Pregledu i pojmovno i stvarno odvojeni od rednog broja opisnih jedinica u samoj publikaciji. Osvrćući se na gradivo nearhivskih ustanova autorica ukazuje na probleme koji se susreću pri obradi podataka gradiva koje one čuvaju.

Predavanje pod nazivom *Obrada i opis arhivskoga gradiva u arhivima franjevačkih samostana istočne Hrvatske* održao je Dražen Kušen iz Državnog arhiva u Osijeku. Autor je svojim radom želio skrenuti pažnju na važnost gradiva koje se čuva u arhivima franjevačkih samostana istočne Slavonije, na njegovu vrijednost u okvirima pisane kulturne baštine te, iako samostanski arhivi imaju status privatnih arhiva, na njegov javni značaj. Franjevački samostani istočne Slavonije, unatoč dugoj tradiciji čuvanja gradiva u crkvenim ustanovama, zbog povijesnih okolnosti čuvaju gradivo od kraja 17. st., odnosno od oslobođenja od turske vlasti. Gradivo tih samostana nije sustavno i u cijelosti obrađivano te su njegov sadržaj i stanje, javnosti poznati tek u obrisima. Kao priprema za ovaj rad provedeno je istraživanje kojim se stekao primarni uvid u situaciju nekih od samostana istočne Slavonije. Rezultati tog istraživanja ukazuju na brigu o arhivskome gradivu, ali uz nedostatnu stručnu kompetenciju, zatim na neadekvatne prostore za pohranu gradiva, na parcijalan rad na popisivanju. Uočeno je da su spisi organizirani u serije koje su odlagane u kutije te da su arhivske knjige više-manje razvrstane, popisane i označene. Moguće rješenje problema autor vidi u suradnji crkvenih ustanova i arhivskih stručnjaka koji bi pomogli pri obradi, opisu i korištenju gradiva pri čemu bi se svakako trebalo uključiti u tokove suvremene arhivistike. Konačan zaključak ovog izlaganja je da bi arhivskome gradivu u samostanima, zbog njegova opsega, sadržaja te vrijednosti, i crkvena i društvena javnost trebala posvetiti pažnju te da to gradivo zaslužuje sustavnu arhivističku obradu i opis.

Sljedeće predavanje održala je Tajana Ujčić (Državni arhiv u Pazinu) na temu *Obrada arhivskoga gradiva Porečko-pulske biskupije*. Rad je zamišljen kao temelj koji bi pružio poticaj i dao smjernice za sustavno rješavanje pitanja brige za crkveno arhivsko gradivo, a u svrhu očuvanja istog koje predstavlja hrvatsko nacionalno blago. Današnja Porečko-pulska biskupija, pri rješavanju gore navedenog pitanja, morat će uspostavljati suradnju s crkvenim i drugim arhivima susjednih zemalja. U radu je donesen kratki pregled arhiva na području Biskupije, podaci o sačuvanom gradivu i o eventualnim popisima istog. Navedeni su i Državni arhiv u Pazinu te Arhiv HAZU kao ustanove u kojima se čuva arhivsko

gradivo s područja Porečko-pulske biskupije. Kao probleme tih arhiva autorica navodi neadekvatan prostor u kojem je gradivo smješteno, nedostatak stručnog osoblja te nedovoljno uređen način korištenja gradiva, a rješenje tih problema vidi u suradnji s Državnim arhivom u Pazinu, odnosno u već postojećoj inicijativi da se pri istom Arhivu osnuje Odjel za crkveno gradivo koje bi tada bilo obrađeno, opisano, zaštićeno i dostupno korisnicima. U tom smislu trebalo bi uspostaviti i suradnju na međunarodnoj razini s onim zemljama koje su naprednije na području crkvenih arhiva. Kroz primjere pojedinih kaptolskih i župnih arhiva prikazana je metodologija rada, donose se stručna pitanja, a sve sa ciljem sustavnog pristupa obradi, opisu i popisivanju arhivskoga gradiva i stvaranja zajedničke strukture za sve arhive.

Antun Bosio (Državni arhiv u Karlovcu) u svom je predavanju predstavio izdanje Arhiva u Karlovcu *Inventari za fondove i zbirke 3*. Izdanjem, koje je nastavak kontinuiranog objavljivanja izvornog arhivskoga gradiva kao i prezentiranja rezultata rada karlovačkog Arhiva, obilježeno je 45 godina postojanja Arhiva u tom gradu, a cilj je bio upoznati širu javnost s djelatnošću Arhiva te joj omogućiti što bolji uvid u sadržaje koji se u Arhivu čuvaju. U ediciji su objavljeni sumarni inventari fondova uprave, prosvjete, gospodarstva i zbirke fotografija te pregledni članak o gradivu društveno-političkih organizacija. Pri izradi inventara slijedila su se pravila Opće međunarodne norme arhivističkog opisa ISAD(G). Nakon uvodnog dijela predstavljen je svaki inventar uz kratko pojašnjenje stvaratelja, podatke o količini gradiva, sačuvanosti te principu rada na izradi inventara. Ponegdje je doneseno i mišljenje, odnosno sugestija arhivista koji je radio na inventaru.

Druga plenarna sjednica nosila je naziv Zaštita i nadzor arhivskoga gradiva izvan arhiva. Na njoj su se sudionicima savjetovanja obratili Jozo Ivanović i Silvija Babić.

U izlaganju *Uredsko poslovanje i obrada arhivskoga gradiva* Jozo Ivanović (HDA) posvetio se odnosu između načina obrade i organizacije dokumenata u uredskom poslovanju te sređivanja, popisivanja i stručne obrade gradiva u arhivima. Objasnio je u kojoj mjeri se rezultati obrade u uredskom poslovanju te pripadajuće evidencije mogu iskoristiti u arhivističkoj obradi gradiva. Naime, pristup dokumentima i oblikovanje jedinica u procesu uredskog poslovanja te obuhvat evidencija i njihova struktura razlikuju se od pristupa prisutnog u arhivima. U uredskom se poslovanju u načelu fokusira na jedinice niže razine (predmete, dokumente) dok se u arhivima pažnja posvećuje višim jedinicama. Pri arhivističkoj obradi tako strukturiranog gradiva, a zbog postojećih resursa u arhivima, niže jedinice teško je uključiti u opis onih viših. Zbog toga bi predmete i dokumente trebalo obuhvatiti preciznim evidencijama preko kojih bi oni bili integrirani u opis viših jedinica. Drugim riječima u uredskom bi se poslovanju trebalo usredotočiti na više jedinice, a njihov opis i obradu povezati s uredskim evidencijama. Pri tome je vrlo važno u uredskom poslovanju pronaći i utvrditi mehanizme ujednačenog vođenja evidencija, i to ne samo onih klasičnih uredskih spisa, tj. onih koji su prošli kroz standardni dokumentacijski postupak uredskog poslovanja već i drugih internih dokumenata, poslovne i tehničke dokumentacije te specifičnih dokumentacijskih cjelina. Kao nedostatke uredskog poslovanja, a koji se kasnije reflektiraju na arhivističku obradu, autor navodi necjelovitu dokumentaciju, napominjući kako uvijek postoji dio koji nije uključen u istu, zatim neujednačeno vođenje poslovnih evidencija, oblikovanje većih cjelina gradiva po formalnim kriterijima, fragmentarni pristup cjelinama gradiva prema pojedinim ustrojbenim jedinicama. Dio izlaganja odnosio se i na način vođenja evidencija iz Pravilnika o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnoga gradiva izvan arhiva. Autor smatra kako je svrha tih evidencija osiguravanje sveobuhvatnog prijenosa podataka od imatelja do arhivskih ustanova. Izlaganje završava zaključkom kako je bitno da se u uredskom poslovanju vode precizne evidencije, da dokumentacija bude cjelovita te da se pažnja s nižih jedinica preseli na one više jer bi na taj način arhivi pri preuzimanju gradiva došli u posjed cjelokupne dokumentacije, odnosno dobili bi podatke o svim segmentima dokumentacije te podatke o jedinicama dokumentacijskih cjelina. Upravo bi ti podaci bili dio informacijskog sustava arhiva.

Silvija Babić (HDA) govorila je o *Primjerenosti postojeće organizacije rada službi za gradivo izvan arhiva u Republici Hrvatskoj*. Autorica se u radu bavi pitanjem je li postojeći zakonski okvir zadovoljavajući te jesu li njime propisani oni oblici djelovanja koji bi pružali najbolje rezultate, te

pitanjem je li taj postojeći okvir primjeren u trenutku pregovora za pristup, odnosno hoće li jednog dana biti primjeren unutar Europske Unije. Europska Unija, naime, ne daje neka konkretna rješenja, već samo traži poštivanje određenih principa i načina djelovanja. Zahtjevi Europske Unije, koji bi se mogli povezati s radom vanjske arhivske službe, su insistiranje na transparentnosti djelovanja te brizi o pravu na pristup informacijama. U našem slučaju kod prvog zahtjeva javlja se problem jer ne postoji odredba koja bi definirala opseg djelovanja vanjske službe, odnosno nikakvim propisom nisu razdijeljeni inspekcijски i savjetodavni aspekti rada iste. Sukladno tome javlja se i različita praksa. Problem kod drugog zahtjeva odnosi se na stanje dokumentacije pri tijelima javne vlasti. Autorica napominje kako se do trenutka izdavanja rješenja o mjerama zaštite arhivskoga i registraturnoga gradiva nisu postizali značajni pomaci kod stvaratelja, a rijetko se s kojim stvarateljem uspostavio stalan odnos. Stoga je rješenje predstavljalo značajan pomak – stvaratelji su ozbiljno shvatili brigu o arhivskom gradivu te su počeli redovito dostavljati sve podatke vezane uz gradivo. Navodeći primjere zemalja Europske Unije, Babić je nastojala prikazati moguća rješenja. Naime, u zemljama članicama Europske Unije arhivska služba zadužena je za nadzor i to u savjetodavnom smislu dok je za inspekcijски moment zaduženo neko drugo državno tijelo. Kao jedno od rješenja za našu situaciju navodi i proširenje nadležnosti inspektora. Na kraju izlaganja zaključuje da su potrebni novi propisi iz uredskog poslovanja, da zakonom treba proširiti nadležnost arhivske službe te da nedostaje kompetentnost stručnih djelatnika.

Na plenarnoj sjednici naslovljenoj Arhivsko zakonodavstvo Zoran Stanković usporedio je hrvatsko arhivsko zakonodavstvo s europskim (*Komparacija hrvatskog arhivskog zakonodavstva s europskim*) napominjući kako se radi o vrlo aktualnoj temi s obzirom na pregovore koje Hrvatska vodi za pristupanje Europskoj Uniji te zbog činjenice da će se hrvatsko zakonodavstvo morati prilagoditi europskim standardima. Komparacija je realizirana na dvije razine, odnosno kao usporedne kriterije uzeo je dokumente nastale radom institucija Europske Unije te dokumente nastale radom Republike Slovenije kao jedne od članica Europske Unije, a ujedno nama bliske zbog zajedničke prošlosti. Stanković navodi tri vrste pravnih akata Europske Unije – akti koji spadaju u nadnacionalni sustav moraju se poštivati, zatim akti drugog stupa koji su u nenadležnosti Europskog suda te akti trećeg stupa koji su u ograničenoj nadležnosti Europskog suda – te ih ukratko pojašnjava. Na primjeru Republike Slovenije koja je prošla proces usklađivanja svojeg zakonodavstva s propisima Europske Unije, prikazuje podjelu zakonskih akata Europske Unije, odnosno navodi neke propise s područja arhivske djelatnosti koji su neobvezni i one koji su obvezni, tj. koji se primjenjuju izravno. Kao obvezni propis izdvaja Uredbu od 22. rujna 2003. godine (definira arhive, utvrđuje njihove obveze, dostupnost gradiva, itd.), a kao neobvezni akt navodi Preporuku od 14. studenog 2005. godine. (zaštita gradiva, prevencija krađe, mjere zaštite i restauracije, interdisciplinarna suradnja na polju zaštite elektroničkih dokumenata, itd.). Nadalje navodi arhivske propise Slovenije – Zakon o zaštiti dokumentarnoga gradiva (23. ožujka 2006.) te Uredba o zaštiti registraturnog i arhivskoga gradiva (Službeni list RS 86/2006.). Vezano uz Zakon kao novosti ističe konkretno postavljene standarde za ona poduzeća koja arhivima nude svoje usluge, vođenje registra o istima te bolju poziciju službe koja obavlja nadzor. Na kraju zaključuje da Slovenija prihvaća standarde i preporuke Europske Unije te ih, kroz donošenje zakona i uredbi, uključuje u svoj pravni sustav, da je nadzor organiziran na tri razine (pismohrana, arhivi i poduzeća koja nude opremu) te da nema propisa iz bivše države.

Peter Pavel Klasinc u svom izlaganju *Novo slovensko arhivsko zakonodavstvo* analizira Zakon o zaštiti registraturnog i arhivskoga gradiva i arhivima te Uredbu o zaštiti registraturnog i arhivskoga gradiva. Novi Zakon određuje arhivsko gradivo kao spomenik kulture, nalaže njegovo čuvanje i zaštitu, bez obzira na vrstu medija, donosi postupke odabiranja arhivskog i valorizacije registraturnoga gradiva, obrade gradiva u arhivskim ustanovama, određuje predaju nadležnom arhivu i inspekcijски nadzor, utvrđuje informacijski sustav, dostupnost i načine korištenja gradiva. Zakon regulira zaštitu elektroničkog registraturnog i elektroničkog arhivskoga gradiva pri čemu nudi standarde preuzimanja i čuvanja u standardnom digitalnom obliku pri čemu se kao glavni cilj navodi njegova sigurna pohrana i dostupnost. Napominje kako je zadaća državnog arhiva da osigura jedinstvenu informacijsko-

komunikacijsku podlogu za pohranu u digitalnom obliku te da oblikuje arhivski jedinstveni informacijski sustav. Donošenjem Uredbe o zaštiti registraturnog i arhivskoga gradiva, koja je bila nužna kako bi Zakon mogao zaživjeti, prestaju vrijediti dosadašnji Pravilnici. Novost koju Uredba donosi su opći uvjeti propisani za ponuđače opreme, odnosno usluga arhivima. Govoreći o novom slovenskom arhivskom zakonodavstvu autor ukazuje na činjenicu da su potpuno izmijenjeni načini slovenske arhivske djelatnosti te upozorava na loše strane novog Zakona i Uredbe. Prva je ta što Zakon i Uredba dijele gradivo prema nosaču podataka, druga je dvojnost u određivanju rada arhiva i konačno izdvaja nemogućnost pružanja odgovora na brojna stručna pitanja vezana uz dugoročno čuvanje novih medija, mogućih posljedica u slučaju nestanka izvora energije te rješavanja velikih financijskih troškova.

Deana Kovačec održala je predavanje na temu *Pristup informacijama i dokumentima u posjedu tijela javne vlasti*. Nakon što je povučena paralela između Sjedinjenih Američkih Država i Europe u pogledu prava na pristup informacijama, tema izlaganja premještena je na područje Hrvatske. U Hrvatskoj postoje tri zakona koja reguliraju pitanje dostupnosti podataka, međusobno su tijesno vezani te se nadopunjuju – Zakon o pravu na pristup informacijama (listopad 2003.), Zakon o zaštiti osobnih podataka (lipanj 2003.) te Zakon o zaštiti tajnosti podataka (prosinac 1996.). Pravo na pristup informacijama podrazumijeva slobodu pristupa, jednakost u pristupu te dobivanje pravovaljane informacije, a u današnjem tehnološki brzo napredujućem društvu, brzo dolaženje da iste vrlo je značajno. Izuzeci od prava na pristup regulirani su zakonom i primjenjuju se u slučajevima kada se radi o državnoj, vojnoj, službenoj tajni i sl. ili kada bi se pojedinim podacima ugrozila privatnost fizičke osobe. Zahtjev za pristup informacijama podnosi se u pismenom ili usmenom obliku te se zapisuje u Upisnik općeg upravnog postupka u kojem se vode i svi postupci pri realizaciji zahtjeva. Isti se moraju riješiti u roku od 15 dana, a za to, kao i za zaprimanje i upis u Upisnik, zadužen je službenik za informiranje. Sukladno Zakonu o pravu na pristup informacijama (čl. 22., t. 4.) sva tijela javne vlasti moraju izraditi kataloge informacija. Nevladine udruge za praćenje razvoja civilnog društva provele su istraživanje čiji su rezultati pokazali kako provedba Zakona teče sporo, da kod mnogih tijela javne vlasti ne postoje službenici za informacije, ne poštuju se propisani rok od 15 dana i sl. Kako su državni arhivi također tijela javne vlasti morat će udovoljiti odredbama Zakona, a to će značiti i promjenu odnosa prema gradivu, odnosno promjene glede dostupnosti gradiva. Naime, Zakon predviđa, bilo da se radi o pravnoj ili fizičkoj osobi, trenutačno dobivanje informacije iz arhivskoga gradiva.

Posljednje predavanje treće plenarne sjednice održala je Zrinka Tolić Nikolić koja se osvrnula na *Normizacijske procese u Hrvatskoj s obzirom na arhive*. U radu je, pored definicije normi, navođenja njihovih načela (konsenzus, transparentnost, utemeljenost na provjerenim znanstvenim temeljima te redovita provjera) i razina (pravila i propisi, smjernice ili načela te norme koje se očituju korištenjem npr. obavijesnih pomagala) ukazano na njihovu važnost u današnjem društvu koje je podložno brzim, gotovo svakodnevnim promjenama. Naime, norme, kako autorica kaže, *služe djelotvornijoj i sigurnijoj razmjeni podataka, učinkovitijoj proizvodnji ograničavanjem raznolikosti, lakšoj trgovini i međunarodnoj razmjeni proizvoda, usluga i podataka*. Norme se, kako bi bile prihvatljive, stvaraju i temelje na razini dogovora koji jamči javnost i transparentnost rada. Nakon opisa normizacije u svijetu i navođenja međunarodnih organizacija za normizaciju, Tolić Nikolić prikazuje situaciju u Hrvatskoj. U Hrvatskoj je normizacija regulirana Zakonom o normizaciji (NN 163/2003), Pravilnikom o izradbi, izdavanju i objavi hrvatskih normi (NN 74/1997) te Pravilnikom o načinu osnivanja i rada tehnoloških odbora (NN 86/1998), a djeluje i Hrvatski zavod za norme (HZN, prije Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo – DZNM). Zadaća Zavoda je praćenje međunarodnih trendova na području normizacije, približavanje istih zainteresiranima i osiguranje rada tehničkih odbora kroz koje se reflektiraju nacionalna stajališta. Autorica objašnjava kako norme u nas nastaju ili izradom vlastite norme ili usvajanjem međunarodnih, europskih normi ili pak normi neke druge države te da je samo 0,2% njih izrađeno kao izvorno. Normizacija na području arhivske djelatnosti prati se preko Radne grupe za normizaciju kojoj je zadaća praćenje normi vezanih uz arhive, knjižnice, informacijske i dokumentacijske centre, informacijsku znanost i izdavaštvo. U svom radu Grupa suraduje s HZN/TO 46 –

Tehničkim odborom za bibliotekarstvo, dokumentacije i informacije. Odbor je osnovan po uzoru na ISO/TC 46, a zadatak mu je priprema normi u području bibliotekarstva, arhivistike, dokumentacije i informacije, izdavaštva i drugih srodnih područja. Na kraju autorica zaključuje kako je Hrvatska, u kontekstu pristupa Europskoj Uniji, pred velikim izazovom glede prihvaćanja europskih normi te da nikako nije dovoljno samo prihvatiti neku normu već ju na pravilan i kvalitetan način primijeniti.

Drugi dan savjetovanja na dvjema plenarnim sjednicama govorilo se o Informatizaciji i o Cjeloživotnom obrazovanju arhivskih stručnjaka.

Na plenarnoj sjednici o informatizaciji Tomislav Čepulić (Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu) svojim je izlaganjem skrenuo pozornost na *Normizaciju formata uredskih datoteka*. Normizacijom istih bave se Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO) te Međunarodno elektrotehničko povjerenstvo (IEC), ali i neke druge organizacije, npr. The World Wide Web Consortium. Iako postoje nekoliko godina, međunarodne norme formata uredskih datoteka koriste se u praksi od 2006. godine. Kao razloge tomu autor navodi činjenicu da su prvi elektronički sustavi bili namijenjeni samo izradi uredskih dokumenata, da su uredski dokumenti bili namijenjeni ispisu, a da je samo ispis bio predviđen za trajno čuvanje. Povećana potreba za normiranjem uredskih datoteka javlja se 1990-ih zbog sve lakše komunikacije i razmjene podataka uvjetovane pojavom World Wide Weba te, u novije vrijeme, zbog težnji državnih i javnih tijela da na što bolji i sigurniji način sačuvaju svoje dokumente. Razvoj prve međunarodne norme, ISO/IEC 8631: Information technology – Open Document Architecture započinje 1981. godine. Godine 1985. dovršen je tekst norme, a 1988. donesena je sama norma. Drugo izdanje norma je doživjela 1993./1994., a isprave i dopune 1998. godine. Danas su aktualna dva formata – Open Document Format for Office Applications (OpenDocument) i Office Open XML. Oba ova formata koriste XML jezik te su čitljivi i bez izvornih aplikacija korištenih pri njihovom stvaranju (mogu se otvoriti u bilo kojoj aplikaciji za obradu teksta), a u svakoj datoteci se, u obliku teksta, nalaze podaci za njeno formatiranje. U odabiru jednog od ova dva formata ne pomažu nikakvi propisi, naprotiv vrlo je malo dokumenata Europske Unije koji se bave tim pitanjem. Autor navodi jednog od njih, preporuku koju je 25. lipnja 2006. godine donio odbor EU Telematics between Administrations Committee (TAC). Autor konstatira kako u Hrvatskoj ne postoje nikakve odredbe koje bi inzistirale na upotrebi određenog formata te da je u našoj situaciji najvažnija primjena otvorenih normi zapisa elektroničkih dokumenata. Izlaganje je završeno isticanjem važnosti normiranih formata za arhive jer će takvi formati omogućiti trajnu čitljivost dokumenata.

U predavanju *Certifikacija digitalnih arhiva* Hrvoje Stančić (Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu) ističe važnost certifikacije institucija te njihovih postupaka vezanih uz očuvanje elektroničkog gradiva za stvaranje »institucija od povjerenja«, odnosno »opće klime povjerenja« u institucije koje čuvaju arhivsko gradivo. Pritom navodi kako se radi o jednom od ključnih pitanja moderne arhivistike. Certificirati se može na više razina, odnosno mogu se certificirati svi ili pak samo jedan segment postupaka očuvanja elektroničkoga gradiva. Upravo zbog toga postupak certifikacije mora sadržavati i razradu segmenta na koje se odnosi. S obzirom da institucije mogu provoditi postupke samoprovjere te da provjeru može provoditi i neko vanjsko tijelo, razlikuje se unutarnja i vanjska certifikacija. Autor govori o razvoju i organizaciji certifikacijskog postupka naglašavajući važnost utvrđivanja svih aspekata koji se mogu provjeravati, vrednovati te certificirati. Također smatra da certifikat ima težinu onda kada su određena prava institucije koja ima certifikat, odnosno prava one institucije koja ga nema. Opisujući certifikacijski postupak spominje dokument *An Audit Checklist for the Certification of Trusted Digital Repositories* koji donosi, u četiri razine hijerarhijski ustrojene, stupnjeve razvoja onog segmenta koji se provjerava te četiri glavna segmenta certifikacijskog postupka (organizacija; funkcije, procesi i procedure unutar repozitorija; ciljna korisnička skupina; tehnologija i tehnološka infrastruktura). Izlaganje završava isticanjem nužnosti redovitog provođenja provjere, vrednovanja i certifikacije te djelovanja tima stručnjaka u istim postupcima.

Posljednje je predavanje na sjednici o informatizaciji održao Damir Boras (Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu) i to na temu *Digitalizacija rječničke baštine*. U

Hrvatskoj se rječnici počinju objavljivati krajem 16. i početkom 17. st., a do kraja Prvog svjetskog rata objavljeno ih je preko 300. Unatoč velikom broju istih te njihovom stalnom korištenju, pitanjem digitalizacije počelo se baviti tek nedavno. Cilj projekta je istražiti postoje li neki nepoznati rječnici, bibliografski popisati poznate rječnike, ispitati kakav je prijem pojedinih rječnika te izraditi kompjutersku bazu tekstova najznačajnijih hrvatskih dvojezičnih i višejezičnih rječnika. Posljednje navedeno omogućilo bi cjelovitu rječničku, jezičnu i gramatičku analizu, terminološke analize rječničkih tekstova te usporednu i vremensku analizu između nekih rječnika. Kao daljnje ciljeve spominje proučavanje strukture rječničkog znanja u rječnicima, utvrđivanje postupaka i procesa pri izradi strojne obrade rječnika te utvrđivanje načina na koji se oblikovalo znanje u tim rječnicima. Govoreći o strojnoj obradi rječnika spominje prisutna načela – digitalizacija (slike), upis (teksta), transkripcija i prijevod na današnji hrvatski jezik. U rad su uključeni i neki statistički podaci vezani uz projekt digitalizacije (npr. broj izdanih rječnika po stoljećima, od 16. do 21. st., izdanja prema broju sadržanih jezika i sl.), navedeni su već postojeći projekti kao i prijedlozi novih projekata te rezultati onih koji su privedeni kraju (od 2003. do 2006. godine). Na kraju su detaljnije prikazani najvažniji digitalizirani rječnici pri čemu se navodi ime autora (izvorno i na današnjem hrvatskom jeziku), izvorni naziv rječnika i njegov kratki opis (kada i gdje je izdan, o kakvom se rječniku radi s obzirom na broj zastupljenih jezika, koliko ima stranica i sl.) te podaci o postupku digitalizacije. Autor ističe kako je projekt digitalizacije rječničke baštine značajan u znanstvenom, kulturnom i političkom smislu. U svojem izlaganju donosi već postojeće projekte kao i prijedloge novih projekata navodeći njihove voditelje i institucije uz čiju su pomoć oni realizirani ili će to tek biti.

Nakon uvodnog izlaganja Jozе Ivanovića (Hrvatski državni arhiv), na temu Cjeloživotno obrazovanje arhivskih stručnjaka predavanja su održale Branka Molnar (Državni arhiv u Zagrebu) te Tatjana Aparac Jelušić (Filozofski fakultet u Osijeku).

U radu *Arhivisti kao europski stručnjaci za informacije i dokumentaciju* Branka Molnar daje presjek kroz Europriručnik čije je drugo izdanje, objavljeno 2005. godine, pripremila Europsko vijeće informacijskih i dokumentacijskih udruga uz pomoć Europske komisije. U nas je priručnik prevelo Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo koje ga je ocijenilo kao vrlo važan dokument za svakog informacijskog stručnjaka koji želi pristupiti polaganju europskog stručnog ispita. Priručnik ima dva sveska – Znanja i odlike europskih stručnjaka za informacije i dokumentaciju naslov je prvog, a Razine kvalifikacije europskih stručnjaka za informacije i dokumentaciju drugog sveska. U nastavku izlaganja nabraja znanja i odlike kojima se Priručnik bavi u prvom svesku, objašnjava ih i donosi njihove podjele. Vezano za drugi svezak navodi razine kvalifikacije u informacijsko-dokumentacijskim službama, kao i preduvjete koje je potrebno zadovoljiti za pojedinu razinu. Na kraju zaključuje kako se područje djelatnosti i sredstva za rad arhivista i drugih informacijskih i dokumentacijskih stručnjaka razlikuju, ali kako su njihova znanja u biti jednaka jer svatko od njih mora znati kako doći do podataka, kako ih obraditi i čuvati te na koji način ih učiniti lako dostupnima.

Tatjana Aparac Jelušić u svom izlaganju *Školovanje arhivista, knjižničara i muzeologa: pogled iz perspektive akademske ustanove* polazi od teze da se načela na kojima počivaju arhivska, knjižničarska i muzejska djelatnost moraju približiti kako bi se na što bolji način moglo udovoljiti potrebama korisnika zainteresiranih za različite informacije. U tom smjeru kreće se i obrazovanje informacijskih stručnjaka koji moraju steći opća znanja potrebna za rad na informacijskom polju djelatnosti, ali i ona specijalizirana iz jednog od područja. Navodi dalje kako se obrazovanje na kraju 20. st. može promatrati na dvije razine – na razini strukturalnih promjena unutar sveučilišta te na razini sadržajnih promjena – te navodi neke od prisutnih problema (npr. zatvaranje fakulteta što je rezultiralo manjkom stručnjaka kao i onih koji bi sudjelovali u samom obrazovnom procesu). Govoreći o prihvaćanju Bolonjskog procesa na fakultetima ukazuje na promjene koje se javljaju na organizacijskom, sadržajnom i metodološkom planu te ih analizira. Ukazuje i na razlike u ponuđenim pristupima i sadržajima pri čemu smatra kako će biti potrebno usuglasiti iste zbog *međunarodno prepoznatljivih diploma i mobilnosti studenata*. Kao jedan od problema u obrazovanju autorica navodi i pitanje jednopredmetnosti, odnosno dvopredmetnosti. Smatra kako je potrebno *prevladati anakronizam*

dvopredmetnosti te da je najbolje rješenje da se svaki student sam opredijeli za određeno područje znanja. Izlaganje završava zaključkom kako se iskustva u obrazovanju stečena tijekom 1980-ih i 1990-ih godina moraju kritički promatrati, kako je važno uspostaviti kvalitetnu suradnju s profesionalnim ustanovama koje bi pomogle u osmišljavanju novih programa te kako voditelji moraju naći partnere na koje bi se oslanjali u promijenjenim načinima financiranja akademskih ustanova.

Nakon odvojenih slijedila je zajednička sjednica te skupština Hrvatskog arhivističkog društva čime je ujedno zaključen službeni dio 41. Savjetovanja. Posljednjeg je dana za sudionike bio organiziran obilazak četiri stara grada – Dubovca, Novigrada, Ribnika i Ozlja.

Ana Štimac